

szággal és Angliával kibékült, hogy csökkentí az ellenséges érzéseket és euróklódik a lábadozó és egyesült Európa iránt; szláv a lakossága, mely művelt és energikus is és úgy nagyobb súlya van, mint amennyi számbelileg megilletné.

Ha ezeket Wells jóhiszeműleg állítja, úgy ez az utolsó, esetleg még fennálló kétséget is eloszlatja az iránt, hogy jó természetjár és jó regényíró lehet, de politikai érzékkel és éleslátással nem rendelkezik. Bar nehéz elhinni róla a politikai együgyűség ily mértékét. Ha pedig nem jóhiszemű, úgy valóban nincs értelme, hogy vele tovább foglalkozunk. Minden szocialista-kommunista-kisantant propaganda iratra nem terjeszkedhet ki folyóiratunk.

A végső kérdés most már nem az, hogy mi szükség volt ezt a munkát magyarra fordítani és kiadni — a kiadás dolga üzlet, melynek megvannak a saját anyagi és szellemi szempontjai; a kérdés most már csak az, hogy érdemes-e és szükséges-e, hogy keresztény magyar közönségünk éppen Wells művéből ismerje meg a világtörténet „tükörét”? A fent közölt részletek után könnyű a válasz, *Szekfü Gyula.*

Dénes Gizella: Két fehér galamb. Regény Szent László király korából. (A Szent István-Társulat kiadása.)

Dénes Gizella finom tollát, éles témalátó erejét eddig novellái mutatták be a magyar közönségnek. Most megjelent első regénye írói egyéniségének mélyülését, alakító-képzletének sokrétű és kényes tárgyat is irodalmi értékékké földolgozó, választékos fejlődését jelenti. E fejlődés természetes törvényszerűsége magyarázza, hogy a novellaíró folytatódik a regényíróban, de ugyan-csak igazolja is az író tehetsége irányának önmagától kiépülő, a külső hatásokat a maga eredeti formái alá olvasztó benső menetét.

A regény történeti. Tárnyterületi folytatása, kiegészítése annak a történeti korszaknak, mondhatni: regényidőnek, melyből a pogányok, az Isten rabjai valók. Eseményessége László királyi herceg és a pogány Vatha fia, János kereszténnyé vált leánya: Delinke körül pereg le. Ők a két fehér galamb, akiknek boldogtalanságáért az az idő felelős, amelyben tisztító, végső harcát vívta egy-

mással a magyar földön a pogány és keresztény világnézet. A regény lélektani hőse azonban Delinke. Ő a regény legmélyebből kifejezett, legsokoldalubban kidolgozott alakja. Szinte azt lehet mondani, hogy zsúfolva vannak rajta a lelkeség vonásai s ez — az időszerűség szempontjából — a naiv üdeség rovására megy. Egy fejlődés vonalába vannak sűrítve benne: a kis leányból naggyá növés, a pogányságból kereszténnyé való átalakulás, az ősi családi hagyományoknak és a királyi udvar szokásainak összetétele, a régi magyar pogány szabadságnak s a történelem szükségességének kiegyeztetése, szerelmének önkénytelensége László iránt, de ugyanakkor tragikus feladása, mikor László legyőzi atyját, ki az utolsó lázadó pogány. Mindez a gazdag probléma-súly elmélyíti ugyan Delinkét, helyesebben talán Delinke alakigényét, az író azonban az esemény elmondásának lázában néha átsodródik a mélység kínálózó lehetőségén s kívülmarad a lelken. Az események áramában azonban Delinke mindig összefogó erővel áll. A szerkezetnek ez az összesodró jellege, amelyet még nyomatékosabbá tesz a naplóforma, természetesen fokozza Delinkének lelkesége jellege szerint amúgy is kiváló alakját s hozzá arányítja a kor történeti tartalmának nagyságához. Így találkozik össze az író szerkesztő művészetében az egyén és a kor s így egyenlítődik ki az a látszólagos távolság, mellyel a regény főalakjának nagyon is lírai személyessége s a történelem személytelenül érvényesülő epikus szándékai egymással szembe állanak.

A regény többi alakjain egy kissé mintha bágyadt lenne a kidolgozás gondja. Elgondolásuk és történetük irányítása azonban mindig eleven marad. A korrajzban talán nincs benne mindig az idő teljessége, de a történeti hangulat nem egyszer meg-rázóan színezi az események levegőjét. Itt éreink el Dénes Gizella stílusához. A novella-hagyományok e ponton érvényesülnek nála legjobban. Stílusba belesimul ugyan tárgyába, de nem naiv, artisztikus modora hangulattá olvaszt fel nagy tényeket is, amelyeknek egyébként maguktól adódó, természetes természet-levegőjük van. Ott azonban,

ahol szabadsága van: leírásoknál, tollának színtartalma, képzeletének lírai képzetéi, pompás frissességgel érvényesülnek. Ez azonban már művészi többlet, ráadás a téma egyszerű természetére. *Brisits Frigyes.*

Lévay József utolsó versei 1909—1918. (A Kisfaludy-Társaság megbízásából sajtó alá rendezte Voinovich Géza.) Az utolsó tíz esztendő versei. Végső és csendes akkordjai olyan életnek, mely kilenevenhárom évet tudott magának derűssé, gazdaggá, széppé varázsolni és minden tekintetben magáévá tenni az időből. Lévay József első költeménye 1846-ban jelent meg, az utolsó 1918-ból való. A rövid lélekzethez szoktatott mai embernek csodálattal kell megállnia már pusztán e két dátum előtt. Hetvenhárom évnek költői alkotása főhajtásra készítet nemesak a költő, hanem ennek a költészetnek sajátos irodalomtörténeti helyzete miatt is. Lévay együtt indult el a legnagyobbakkal a magyar irodalom útjára. Az útkezdés bizonytalanságain átsegítették a nagyobbak, hűségesen haladt is mellettük, megadatott látnia azt, mint ismeri fel az ő együttes munkájukban egy egész nemzet a maga „klasszikus” és mindig irányító erejű lelki valóját, de megérte azt is, hogy elsrathatta társait és mestereit, megérte azt, hogy egy lezárult, eszményivel magasult irodalmi korszak képviselői közül magában állt a változás örök törvényének engedelmeskedő s ezért új utakat kereső életben.

Utolsó versei nem egy tekintetben már résumé-jét adják ennek a hosszú költői pályának. Már nem hoznak új vonásokat ahhoz az archoz, amelyet régebbi költeményei megalkottak, legfeljebb tán itt-ott határozottabbakká teszik. Tisztán érzi azokat a kapcsolatokat, melyek irodalmunk klasszicitásának megteremtőihez fűzik s az ember életútjának legvégén álló költő visszapillantó hangulata önként hozza magával, hogy Petőfi, Arany és Tompa életével s költészetével a magáét összevesse. *Ők hárman* című verse ilyen meghatározó jellegű:

„Míg a sasok félt magasban
Keringettek kelettem,
Én itt alant örvendő
Madárkákkal csevegtem.“

Ez az igénytelen négy sor találó Lévay költészetére. Nem azt jelenti, hogy a röghöz tapadt; a mindennapból ki tudott emelkedni annyira — mint Adám a Tower tetején —, hogy az élet kiáltásai harmónikus zenévé zsongultak a fölében, viszont azonban hiányzott költészetéből a „sasok” átfogó látása s mindenekfelett a magasban való repülés gyönyörűsége. Ember és költő, valóság és költészet, végesség és végtelenbevágyás tökéletes egyensúlyban volt nála s ez az egyensúly nem borul fel tolla utolsó mozdulásainál sem. Az emberi elmulás gondolata állandó téma ezekben a versekben, de sehol semmi nyoma az emberileg annyira érthető lázadásnak, sem a minden mindegy-es apatikus rezignációnak, sem valami megrázóbb érzelmi hullámnak: Lévay lelkében a halál és az élet természetes egység s ennek az egységnek egyik része sem adhat fel megoldhatatlan kérdéseket. A „példás vidám öregség” költője a félben is a közelgő tavaszt látja s ha felmerülnek is előtte a „miért”-ek, az isteni végzésben való megnyugvás mindig meg szabadítja a feleletadástól:

„Ő tudja, mit, miért, mivel,
Nem a mi véges elménk.“

Egészséges test és egészséges lélek kellett ilyen öregség kiformalásához. Az élet maga is megkímélte minden fájóbb egyéni benyomástól.

„Örömem elég volt,
Búm pedig kevés“

mondja az utolsó versek egyikében, de talán nem is e sorok objektív igazsága a döntő, hanem Lévay lelki alkata, mely optimista józansággal védte magát a behatásokkal szemben. Pedig élete végéig rendkívül fogékony az ihlet bizonyos fajtái iránt (ezt legjobban természeti képei mutatják), de míg az ihlet eljut az alkotásig, mindig át kell mennie a higgadság szűrőjén. S ha költészetében azt a bizonyos egyéni zamatot keressük, amelyre Voinovich Géza e kötet előszavában céloz, azt elsősorban racionalizmusában kell megtalálnunk. Ez a racionalizmus utolsó verseinek néme lyikében már a dogma merevségével jelentkezik. (*Szenvedély, Az ősztön, Szerelem, álom.*)